
BALANCE OF PAYMENTS AND ITS IMPACT ON THE MONETARY POLICY

Pavle Trpeski

Ministry of Interior, N. Macedonia, pavletrpeski@gmail.com

Vesna Korunovska

Macedonian Customs, N. Macedonia, vesnakorunovska@yahoo.com

Miodrag Smelcerovic

IKM Skopje, N. Macedonia, msmelcerovic@yahoo.com

Abstract: The paper monitors the balance of payments in the Republic of North Macedonia, which determines the amount of the exchange rate through the supply and demand of foreign currency, as well as the impact of the exchange rate on the balance of payments movements. Real exchange rates are essentially equilibrium exchange rates. exchange rate that will keep the balance of payments in balance without taking measures for foreign exchange control, without pronounced inflation and deflationary tendencies and without constant expectation of monetary and foreign exchange reserves.

There are several methods by which balance of payments can be established: by devaluation, by currency control and by deflation. When considering the relationship between the national currency exchange rate and the balance of payments of a national economy in terms of their interconnections, one should depart from their causal link of impacts. The exchange rate affects the balance of payments, as well as the balance of payments affects the exchange rate.

The first part of the paper elaborates in detail the key activities of the balance of payments adjustment and the exchange rate adjustment, as well as their mutual impact.

We use the adjustment mechanism to restore balance once the initial equilibrium has been disturbed. The payment adjustment process takes two different forms. One, under certain conditions, has adjustment factors that automatically contribute to balancing. Second, in the event that automatic adjustment fails to strike a balance, the government adopts a discretionary policy to achieve this goal.

Keywords: currency, balance, exchange, rate

БИЛАНС НА ПЛАЌАЊА И ВЛИЈАНИЕТО ВРЗ МОНЕТАРНАТА ПОЛИТИКА

Павле Трпески

Министерство за внатрешни работи, РСМ, pavletrpeski@gmail.com

Весна Коруновска

Царинска управа на РСМ, vesnakorunovska@yahoo.com

Миодраг Шмелцеровиќ

ИКМ Скопје, С. Македонија, msmelcerovic@yahoo.com

ВОВЕД: Трудот ја следи состојбата во билансот на плаќања на Република Северна Македонија, кој ја определува висината на девизниот курс преку понудата и побарувачката на девизи, како и влијанието на девизниот курс врз движењата во билансот на плаќања. Реалниот девизен курс во суштина е курс на рамнотежата, т.е. девизен курс што ќе го одржува билансот на плаќањата во состојба на урамнотеженост без превземање мерки за девизна контрола, без изразени инфлациони и дефлациони тенденции и без постојано исчекување на монетарните и девизните резерви.

Постојат неколку методи со кои може да се воспостави рамнотежа во билансот на плаќање и тоа: по пат на девалвација, по пат на девизна контрола и по пат на дефлација. Кога се разгледува односот помеѓу девизниот курс на националната валута и билансот на плаќања на една национална економија од аспект на нивното меѓувлијание, треба да се тргне од нивната каузална врска на влијанија. Девизниот курс влијае на состојбата во билансот на плаќања, но и состојбата во билансот на плаќања влијае на висината на девизниот курс.

Во првиот дел од трудот се обработуваат детално клучните активности на прилагодувањето на платниот биланс и прилагодувањето на девизниот курс, како и нивно взаемно влијание.

Во овој дел ќе се задржиме само на некои прашања како што се: поимот на платниот биланс, платнобилансната шема, видовите во нерамнотежата во билансот на плаќањата и теориите и практиките на урамнотежување на платниот биланс. Ќе се задржиме и на прилагодување на билансот на плаќања како

процес кој се појавува при фиксен девизен курс. Варијаблите на прилагодувањето кои ќе бидат разгледани се цени, каматни стапки и доход. Влијанието на парите на платниот биланс исто така ќе се земе во предвид. Исто така, во оваа истражување, како една основна цел на трудот е разработен и соодносот меѓу трите главни монетарни стратегии, односно помеѓу политиката на таргетирање на девизниот курс, таргетирање на монетарните агрегати и таргетирање на инфлацијата. Предностите, негативностите, поволностите или неповолностите на овие три стратегии, начинот со кој се објаснува, е насочен кон тоа да се детерминира која од овие три стратегии би била најдобра во моментот за Република Македонија.

Клучни зборови: валута, биланс, размена, курс

1. БИЛАНС НА ПЛАЌАЊА

1.1. СУШТИНА И ПОИМ НА БИЛАНСОТ НА ПЛАЌАЊЕ

Секоја национална економија реализира бројни економски трансакции со странство: извезува и увезува најразновидни услуги, плаќа и прима камати и дивиденди од странски инвестиции во земјата и од сопствени инвестиции во странство како и исплатува дознаки на странски граѓани кои работат во земјата, увезува и извезува капитал (во форма на директни странски инвестиции, странски портфолио инвестиции), итн.

Сите меѓународни трансакции земјите перманентно ги следат и ги евидентираат во посебен биланс-биланс на плаќања.

Билансот на плаќањата е сметководствен извештај, кој ги опфаќа сите економски трансакции (трговија со стоки и услуги, трансферни плаќања, заеми, како и краткорочни и долгорочни инвестиции) помеѓу резидентите на една држава и резидентите на другите држави во сите останати земји.

Информациите содржани во билансот на плаќањата се корисни за банкарите, бизнисмените, економистите, трговците со девизи, а најмногу за креаторите на националната економска политика. Билансот на плаќања влијае врз вредноста на националната валута и претставува најпогоден извор на податоци за состојбата на промените на надворешно-економската рамнотежа на националните стопанства.

Како економска категорија билансот на плаќања претставува вкупност на економските трансакции што се вршат помеѓу една национална економија и странство во определен временски период, најчесто една година.

1.2. ФУНКЦИИ НА БИЛАНСОТ НА ПЛАЌАЊА И ВИДОВИ ТРАНСАКЦИИ

Меѓународни економски трансакции претставуваат промена на сопственоста на определена стока, услуга или финансиско побарување меѓу резидентите на една земја и странски резиденти. Основните трансакции што ги опфаќа билансот на плаќање се делат на еднострани и двострани. Најголема практична аналитичка вредност има поделбата на трансакциите во билансот на плаќањата на тековни, капитални и сметка на капиталните трансакции (резерви).

Тековните трансакции ги претставуваат трансакциите што настануваат меѓу резидентите на една земја и странските резиденти врз основа на тековното деловно работење.

Капиталните трансакции го следат меѓународното движење на среднорочниот и на долгорочниот капитал. Од аспект на статусот на резидентите што се јавуваат како носители на економските трансакции што се предмет на евиденција, може да се поделат на приватни и јавни. Зависно од начинот на кој се одвиваат трансакциите во меѓународната економија може да се поделат на доброволни, принудни и автоматски. Од теоретски аспект најважна е поделбата на трансакциите на автономни и компензаторни.

1.3. ПОДБИЛАНСИ ВО БИЛАНСОТ НА ПЛАЌАЊА

Економските трансакции што го сочинуваат билансот на плаќањата се групираат во два главни дела и тоа: тековна сметка и сметка на капиталот (и монетарното злато).⁴

Кај билансот на тековни трансакции се издвојуваат следните биланси (подбиланси): трговски биланс, биланс на услугите, билансот на движењето на населението, билансот на државните приходи и расходи, билансот на приходите и расходите во службата на заеми.

Во рамките на билансот на меѓународно финансирање и движењето на монетарното злато, влегуваат следните биланси (подбиланси): билансот на краткорочните заеми, билансот на долгорочните заеми, биланс на економската помош, биланс на репарациите и реституциите, биланс на купувањето и продавањето на монетарното злато. Билансот на меѓународното финансирање на капиталот, ги содржи промените во должничко доверителните односи помеѓу земјата и странство.

1.4. ВИДОВИ НЕРАМНОТЕЖА ВО БИЛАНСОТ НА ПЛАЌАЊА

Рамнотежата на билансот на плаќања претставува значајно прашање за динамиката и карактеристиките на економскиот развој на секоја современа државна заедница. Таа претставува интегрален дел, односно специфичен израз на општата стопанска рамнотежа на една земја.

Нарушувањето на рамнотежата во билансот на плаќањата може да се набљудува од различни аспекти и да се зборува за различни типови нерамнотежи, врз основа на различни критериуми. Од тој аспект може да се разликува суфицитна или дефицитна нерамнотежа. Нерамнотежата на платниот биланс може да биде повремени или привремена, циклична или трајна. Најсложена и со најтешки последици е таканаречената фундаментална нерамнотежа. Таа има такви димензии и такво траење во кое одржувањето на нивото на стопанската активност, на доходот, цените и урамнотежен биланс на плаќање не е можно без приспособување на девизниот курс и спроведување на девизна контрола.

1.5. СТРАТЕГИИ НА МОНЕТАРНАТА ПОЛИТИКА И КОРИСТЕЊЕ НА ДЕВИЗНИТЕ КУРСЕВИ

1.5.1. Стратегија на таргетирање на девизниот курс

Преку стратегијата на таргетирање на девизниот курс треба да се остварат две цели: воведување на експлицитно видливо номинално сидро во економијата, и ендогенизирање на порастот на монетарната маса и напуштање на независноста при водењето на монетарната политика.

Основен предуслов за прифаќање на оваа стратегија е носителите на економската политика да се откажат од користење на девизниот курс како инструмент за урамнотежување на платниот биланс. Тоа подразбира висока меѓународна мобилност на факторите на производство и да се остварува долгорочна рамнотежа на платниот биланс.

Оваа стратегија е многу ефикасна за брзо намалување на инфлацијата во земји кои се соочуваат со висока стапка на инфлација.

1.5.2. Стратегија на монетарно таргетирање

Стратегијата на монетарно таргетирање најголема примена имаше во 70-тите и 80-тите години од минатиот век. Монетарното таргетирање во пракса, како монетарен агрегат води кон пораст на константна стапка. Ако централните банки ја применуваат стратегијата за монетарно таргетирање, одбираат монетарен агрегат, кој покажува висока корелација со крајната цел, цени или инфлација или агрегат како номинална котва, со посреден интермедијарен таргет и сите инструменти ги насочуваат во негова контрола. За успешно спроведување на стратегијата, централната банка треба да е способна да го контролира движењето на монетарниот агрегат.

1.5.3. Стратегија за таргетирање на инфлација

Кај оваа стратегија централната банка јавно објавува и се обврзува дека нејзината примарна долгорочна цел е ниската инфлација. Централната банка ја објавува годишната стапка на инфлација и среднорочната стапка на инфлација. Притоа, Централната банка треба да има: кредибилитет, независност и елиминирање или ограничување на финансирање на дефицитот на државата.

Главната предност на оваа стратегија што и се дозволува на Централната банка да има поголем простор за водење на пофлексибилна и поавтономна монетарна политика. Централната банка е фокусирана кон ценовна стабилност, но ако забележи одредени дефлаторни тенденции, таа да може веднаш да влијае со инструментите на монетарната политика.

1.6. БИЛАНСОТ НА ПЛАЌАЊА И ДЕВИЗНИОТ КУРС

Билансот на плаќање на една земја има огромно влијание на висината на девизниот курс, и обратно билансот на плаќања зависи од националниот девизен режим. Промените во девизниот курс ги менуваат релативно цените на извозот и увозот, додека ценовните промени резултираат во промената на квантитетот на побарувачката во зависност од ценовната еластичност на побарувачката. Ефектите врз нерамнотежата на билансот во плаќања на националната економија сèразлични во зависност од тоа дали државата води фиксен девизен курс, флукуирачки или раководен девизен курс.

1.7. ДЕВИЗНИ ОГРАНИЧУВАЊА

Мерките и инструментите на девизната политика на една држава, со кои се воспоставува контрола на вкупниот прилив и одлив на девизи од националната економија претставуваат девизни ограничувања. Со девизните ограничувања по пат на девизни прописи, се влијае на одвивањето на платниот промет со странство и се контролира економското користење на златото и девизите во плаќањата со странство. Производството и прометот на монетарниот метал и на племенитите метали (злато, сребро и платина) исто така се регулира со девизните ограничувања. Користењето на девизните ограничувања доведува до протекционистичка политика и тоа под влијание на меѓународно економска и монетарна нерамнотежа.

Девизните ограничувања, од стопанско политичка страна служат за израмнување на билансот на плаќањата, во случај на девалвација, и не претставува погоден начин за отстранување на нарушувањата во меѓународните финансии на едно стопанство.

Дефлационата кредитна политика е спротивна со политиката на забрзаниот стопански развој, придружена со инфлациони движења, додека дефлационата кредитна рестрикција може да предизвика појава на успорување на стопанската динамика.

Останатите инструменти на девизна политика се групираат во три групи:

- Квантитативни девизни ограничувања
- Квалитативни девизни ограничувања
- Мешовити девизни ограничувања

2. ВЛИЈАНИЕТО НА БИЛАНСОТ НА ПЛАЌАЊА ВРЗ МОНЕТАРНАТА ПОЛИТИКА

2.1. МОНЕТАРНАТА ПОЛИТИКА ВО РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

Одржувањето на ценовната стабилност претставува основна законски дефинирана цел на монетарната политика на Народната банка на Република Македонија (НБРМ). Друга цел на НБРМ, подредена на основната цел, е да придонесува кон одржување стабилен, конкурентен и финансиски систем ориентиран кон пазарот. НБРМ ја поддржува и општата економска политика без да го загрози остварувањето на основната цел и во согласност со принципот на отворена пазарна економија со слободна конкуренција. Од стратески аспект, од октомври 1995 година НБРМ ја применува стратегијата на одржување стабилен номинален девизен курс на денарот, до 2001 година во однос на германската марка, а потоа во однос на еврото.

Исполнувањето на целите беше остварено во исклучително неизвесно окружување и при делумно остварување на неоекономските ризици од домашните политички случувања, коишто се присутни во економијата. Имено, како последица на дополнителното влошување на политичката состојба во земјата и шпекулациите за стабилноста на денарот и на домашниот банкарски систем, дојде до повлекување депозити од банкарскиот систем, нивна конверзија во девизи и значителни притисоци на менувачкиот и на девизниот пазар.

Заради задржување на стабилноста на домашната валута и стабилизирање на очекувањата и довербата на економските субјекти, НБРМ интервенира со продажба на девизи од девизните резерви и презеде повеќе монетарни мерки за стабилизирање на состојбата.

Надворешното окружување за македонската економија и монетарна политика се карактеризира со неизвесност и променливост на движењата. Иако глобалното економско закрепнување продолжи, сепак повеќе надворешни фактори наметнаа потреба од претпазливо водење на домашната монетарна политика. Европската централна банка (ЕЦБ) и натаму спроведува експанзивна монетарна политика, што придонесе за подобрување на економските и финансиските услови во еврозоната, но истовремено ја нагласи ранливоста и неизвесноста на идното закрепнување.

2.2.БИЛАНС НА ПЛАЌАЊА, МИП И НАДВОРЕШЕН ДОЛГ

Понеповолните движења кај примарниот и кај секундарниот доход беа ублажени преку подобреното салдо во размената на стоки и услуги со странство. Подобрувањето е последица на повеќе фактори, меѓу кои порастот на нето-извозот на новите индустриски капацитети, намалувањето на негативното енергетско салдо, зголемените нето-приливи кај повеќе категории услуги и отсуството на поголеми притисоци врз увозот од домашната побарувачка. Овие финансиски текови беа доволни за покривање на дефицитот во тековната сметка и за дополнително зголемување на девизните резерви.

Анализата на надворешнотрговската размена укажува на солиден раст на двете составни компоненти, при умерено посилен раст на извозот во споредба со растот на увозот на стоки.

Меѓународната инвестициска позиција (МИП) е негативна и изнесува -5.731,6 милиони евра, или -58,1% од БДП. Во однос на структурата на меѓународните обврски, преовладуваат странските директни инвестиции, како постабилен и долгорочен извор на финансирање.

Анализата според секторите покажува дека годишното влошување на МИП, претежно се должи на промените кај секторот „држава“ и кај „останатите сектори“, додека промената на позицијата на централната банка делуваше во спротивна насока.

Со понеповолна нето- позиција се одликуваат и останатите сектори во економијата, поради зголемувањето на нето-обврските кон странските директни инвеститори, како и врз основа на долгорочни финансиски заеми. Од друга страна, нето-средствата на централната банка се зголемија како последица на акумулирањето на девизните резерви, што е во склад со надворешното задолжување на државата.

За растот на бруто надворешниот долг придонесува повисоката задолженост на јавниот и на приватниот сектор. Зголемувањето на јавниот долг во најголем дел се должи на растот на долгорочните обврски на централната влада во форма на должнички хартииод вредност, како резултат на издадената петта еврообврзница.

Воедно, и натаму се зголемува долгот на јавните претпријатија врз основа на долгорочните финансиски заеми, како извор за финансирање на проектите од патната инфраструктура. Задолжувањето на приватниот сектор претежно го одразува приливот на должничката компонента на директните инвестиции, со дополнителен ефект од повисокото задолжување на небанкарскиот приватен сектор.

3. ЗАКЛУЧОК

НБРМ ја поддржува економската политика и финансиската стабилност на земјата без да се загрози остварувањето на основната цел, одржување на ценовната стабилност почитувајќи ги начелата на пазарната економија. Во согласност со законски определените функции, НБРМ ја осмислува и ја спроведува монетарната политика. На крајот на тековната година, во согласност со претходно утврдената рамка на макроекономската политика, НБРМ изготвува Проекција на монетарните движења за следната година, која ја усвојува Советот на НБРМ.

Одржувањето на стабилноста на девизниот курс на денарот претставува посредна цел на монетарната политика. Примената на стратегијата на целење на девизниот курс произлегува од: а) важноста на девизниот курс во мала и отворена економија; б) потребата од номинално сидро за одржување кредибилитет; в) високиот степен на евроизација, и г) транспарентноста на политиката на девизниот курс и можноста за секојдневно следење од страна на економските субјекти.

Од инструментите на НБРМ, најфлексибилни се операциите на отворениот пазар, коишто зависно од ликвидноста состојба во вкупниот банкарски систем, можат да се спроведуваат преку емисија на хартии од вредност на НБРМ - аукции на благаянички записи, или преку купување или продажба на хартии од вредност на привремена или дефинитивна основа. Наспроти неизвесноста предизвикана од внатрешнополитичката ситуација и шпекулативните притисоци, со исклучок на психолошките влијанија присутни главно кај населението, македонската економија се покажа како доста витална, при што уште еднаш се потврдија нејзините здрави темели.

БИБЛИОГРАФИЈА

- Ивановски, З. (2011). Девизен систем и девизно работење. УТМС. Скопје.
- Јовановски, Т. (2007). Девизна економија. Скопје
- Allayannis, G., & Ofek, E. (n.d.). "Exchange rate exposure, hedging, and the use of foreign currency derivatives",
- Brigham, E.F. & Houston, J.F. (2003). Fundamentals of Financial Management, 10th edition, South-Western College Pub, New York
- Cochrane, J.H. (2020). Strategies for Monetary Policy Hardcover
- Dorn, J.A. (2018). Monetary Policy in an Uncertain World: Ten Years After the Crisis
- Dorn, J. A. (2017). Monetary Alternatives: Rethinking Government Fiat Money
- Kelton, S. (2020). Modern Monetary Theory and How to Build a Better Economy
- Wheelan, C. (2017). A Revealing Look at Our Financial System
- Shapiro, A.C. (2006). Multinational Financial Management, 8-th edition, John Wiley & Sons, Inc